

Asia: VN/16660/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi avoimen datan direktiivin täytäntöönpanoa koskevasta lainsäädännöstä

Tiedonhallintalain ja julkisuuslain muutokset

Onko ehdotuksella vaikutuksia, joita ei ole vielä tunnistettu, erityisesti lakien soveltamisalassa oleviin organisaatioihin? Millaisista vaikutuksista on kyse tai miten niitä olisi mahdollista arvioida tarkemmin?

Ei lausuttavaa.

Ehdotuksessa ja direktiivissä ei velvoiteta rajapintojen, jotka olisivat nimenomaan avoimia, käyttöön. Mitä mieltä olette väitteestä, että viranomaiset oman harkintansa mukaan käyttäisivät avoimia rajapintoja joka tapauksessa silloin, kun se on tarkoituksenmukaista?

Avoimet rajapinnat lisäävät tasa-arvoista tiedonsaantia ja mahdollistavat tietoaaineistojen uusia käyttötapoja. Viranomaisten tulisi näyttää esimerkkiä avoimien rajapintojen avaamisessa ja hyödyntämisessä hyvien käytäntöjen mukaisesti.

Kysymys kuuluu toisin muotoiltuna: kun viranomainen luo tietovarantoon rajapinnan, kuinka todennäköisesti se on avoin rajapinta? Rajapinta on avoin, kun se on avoimesti täysin dokumentoitu sekä ehdoitta käytettävissä. Rajapintojen dokumentointiin on siis kiinnitettävä huomiota. Rajapinnan puutteellinen dokumentointi ainoastaan hidastaa rajapinnan käyttöä, ei estä sitä. Rajapintaan käytetyt resurssit tulisivat huonosti käytetyiksi, ja puutteelliset kuvaukset voivat myös johtaa väärintulkintoihin. Kansalliskirjasto huomauttaa lisäksi, että on tärkeää, että rajapinnat ja varannot, joihin ne liittyvät, on kuvailtu tavalla, joka auttaa paitsi niiden käytössä myös niiden löytämisessä ja tunnistamisessa.

Kansalliskirjaston kokemus on, että avoimien rajapintojen käyttöön täytyy joskus puuttua, esim. kun joku ruuhkauttaa rajapinnan. Avoimuudesta ei ole kuitenkaan ollut tarvetta sen takia luopua.

Onko ehdotettujen muutosten johdosta tarpeen muuttaa myös jotain erityislainsäädäntöä, jota ei esitysluonnoksessa ole tunnistettu?

Ei kommentoitavaa.

Laki eräiden julkisten yritysten tietojen uudelleenkäytöstä

Kommentit laista eräiden julkisten yritysten tietojen uudelleenkäytöstä kokonaisuutena.

Ei kommentoitavaa.

Millaisiin yrityksiin toimialallanne tai alueellanne ehdotettu laki tulisi sovellettavaksi?

-

Tunnistatteko julkisia yrityksiä koskevaa sääntelyä, jota olisi ehdotetun lain johdosta muutettava tai joka on sen kanssa ristiriidassa?

-

Onko tiedossanne sääntelyä, joka velvoittaa ehdotetun lain soveltamisalassa olevia julkisia yrityksiä antamaan niiden hallussa olevia asiakirjoja uudelleenkäytettäväksi?

-

Onko tiedossanne sääntelyä, joka velvoittaa ehdotetun lain soveltamisalassa olevia julkisia yrityksiä julkaisemaan tai julkistamaan niiden hallussa olevia asiakirjoja, mutta jonka tosiasiallisena tarkoituksena tai vaikutuksena on tietojen uudelleenkäyttö kaupallisiin tai muihin tarkoituksiin?

-

Onko ehdotetun lain soveltamisalassa oleviin yrityksiin tai muihin toimijoihin sellaisia vaikutuksia, joita ei ole tunnistettu? Millaisista vaikutuksista on kyse tai miten niitä olisi mahdollista arvioida tarkemmin?

-

Onko asiakirjojen uudelleenkäytön salliminen ominaista tai olennaista jonkin ehdotetun lain soveltamisalassa olevan julkisen yrityksen liiketoiminnalle?

-

Laki julkisin varoin tuotettujen tutkimusaineistojen uudelleenkäytöstä

Kommentit laista julkisin varoin tuotettujen tutkimusaineistojen uudelleenkäytöstä kokonaisuutena.

-

Onko ehdotuksella vaikutuksia tutkimusaineistoja tuottaviin tai julkaiseviin tahoihin, joita ei vielä ole tunnistettu? Millaisista vaikutuksista on kyse tai miten niitä olisi mahdollista arvioida tarkemmin?

Ei lausuttavaa.

Onko olemassa riskiä siitä, että tutkimusaineistoja ei enää asetettaisi julkisesti saataville sen vuoksi, että ehdotettu laki tulisi niihin julkaisun johdosta sovellettavaksi?

Kansalliskirjaston käsityksen mukaan riski vaikuttaa vähäiseltä tai ainakin ohimenevältä. Tutkimusaineistojen avaaminen on yhä useammin tutkimusorganisaatioiden, tutkimusulkaisijoiden ja tutkimusrahoittajien suosimaa ellei suorastaan edellyttämää. Tutkimuksessa, joka tähtää julkaisuihin, aineistojen avaamisesta on tulossa lähtökohta.

On kuitenkin totta, että tutkimusaineistojen tekninen laatu saattaa vielä olla vaihtelevaa. Huonot ratkaisut datan järjestämisessä, kuvailussa ja teknisissä valinnoissa vaikeuttavat sen löytämistä, käyttämistä, yhdistelemistä ja uudelleenkäyttöä. Aineiston koko aineiston elinkaari on suunniteltava niin, ettei julkistamiselle helposti uudelleen käytettävissä muodossa muodostu korkeaa kynnystä. Avaamisen edellytyksiä on parannettu mm. Tutkimuksen tietoinestot -hankkeessa (TTA, 2011–2013) sekä Avoin tiede ja tutkimus -hankkeessa (2014–2017).

Missä laajuudessa tutkimusaineistojen maksutonta saatavuutta edellytetään jo nykyään osana julkista tutkimusrahoitusta?

Tieteellisten seurain valtuuskuunnan koordinoi tutkimusaineistojen ja -menetelmien avoimen saatavuuden linjauksien luomista. Linjausluonnokseen on ehdotettu seuraavaa: "Viimeistään vuonna 2024 päättyvissä tutkimus- ja kehittämissuorituksissa tuotetut tutkimusdatat on dokumentoitu siten, että se tukee tutkimusdatan jatkokäyttöä, löydettävyyttä, yhteentoimivuutta ja saatavuutta."

Suomen Akatemia edellyttää rahoittamiltaan hankkeilta sitoutumista tutkimustuloksistaan kertovien tiedejulkaisujen avoimeen saatavuuteen sekä hankkeen tuottamien tutkimusaineistojen avaamiseen. Aineistoilla voi kuitenkin perustelluista syistä olla erilaisia avoimuuden asteita vaihdellen kaikille täysin avoimesta salassa pidettävään.

Suomen Akatemia edellyttää, että sen rahoittamien hankkeiden vastuulliset tutkijat vastaavat hankkeidensa tuottamien tutkimusaineistojen hallinnoinnista ja avaamisesta oman tutkimusorganisaation tai tieteenalan kannalta tärkeässä kansallisessa tai kansainvälisessä arkistossa tai tallennuspalvelussa. Aineistoilla voi kuitenkin perustelluista syistä olla erilaisia avoimuuden asteita vaihdellen kaikille täysin avoimesta salassa pidettävään. Tutkimushankkeen ja aineiston julkaisijan on varmistettava, ettei julkaiseminen ole viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain, henkilötietolain tai tekijänoikeuslain vastaista. Kun aineisto avataan, sen lisensoinnista on huolehdittava.

Tuotetut tutkimusaineistot tulee saattaa avoimesti saataviksi mahdollisimman pian tutkimustulosten julkaisemisen jälkeen. Tämä edellyttää myös, että tutkimuksen suorituspaikat huolehtivat mahdollisimman varhaisessa vaiheessa tarvittavasta opastuksesta ja tallennusinfrastruktuurin käyttömahdollisuudesta.

Jos tutkimusaineistoa ei voi avata jatkokäytettäväksi, sen metadata (kuvailutiedot) on kuitenkin tallennettava kansalliseen tai kansainväliseen hakupalveluun.

Tunnistatko tutkimusaineistoja, niiden tuottamista tai hyödyntämistä koskevaa sääntelyä, jota olisi ehdotetun lain johdosta muutettava tai joka on ehdotetun sääntelyn kanssa ristiriidassa?

Tutkimusaineistot, jotka on luotu hyödyntämällä kulttuuriaineistolain mukaisesti tallennettuja aineistoja, saattavat sisältää tekijänoikeuslain suojaamaa aineistoa. Lakia julkisin varoin tuotettujen tutkimusaineistojen uudelleenkäytöstä ei sovelleta asiakirjoihin, joihin kohdistuu kolmansien osapuolten teollis- tai tekijänoikeuksia. Nykyisen tekijänoikeuslain puitteissa ei siis voida avata tutkimusaineistoja, joissa on tunnistettavia teoksia tai niiden osia.

Arvokkaat tietoaineistot

Onko toimialallanne tai toiminnassanne tunnistettu tietoaineistoja, jotka mahdollisesti tai todennäköisesti tultaisiin komission toimesta säätämään arvokkaiksi tietoaineistoiksi?

Kansalliskirjaston tietoaineistot eivät tyypillisesti ole nyt voimassa olevan liitteen I mainitsemien arvokkaiden tietoaineistojen kaltaisia. Niissä on, kuten esityksessäkin todetaan, selkeä luonnontieteellinen ja liiketaloudellinen painotus. Yksi arvioinnin perusteista on se, kuinka hyvin aineisto on yhdistettävissä muihin tietoaineistoihin. Myös Kansalliskirjasto haluaa korostaa FAIR-periaatteiden hengessä datan koneluettavuutta ja yhteentoimivuutta varmistavien, metatietotyyppisten tietoaineistojen keskeistä merkitystä. Voimassa olevassa listassa ainoastaan paikkatiedot ovat tyypiltään tällaista yhteensitovaa metatietoa. Monet muut metatiedon lajit, kuten toimijatiedot ja erilaiset ontologiat ovat yhtä arvokkaita tietoaineistoja, koska myös ne voivat yhdistää hyvinkin erilaisista lähtökohdista tuotettua tietoa. Kansalliskirjaston tarjoamalla Finto-palvelulla voi niiden suhteen olla tärkeä rooli.

Onko toimialallanne tai toiminnassanne varauduttu arvokkaiden tietoaineistojen sääntelystä johtuviin vaikutuksiin? Miten kuvailisitte vaikutuksia ja niihin varautumista? Antakaa mahdollisuuksien mukaan myös euro- tai lukumääräarvioita.

Ei kommentoitavaa.

Yleiset kommentit

Yleiset kommentit hallituksen esityksen luonnoksesta ja ehdotetun sääntelyn vaikutuksista kokonaisuudessaan.

Hallituksen ehdotuksessa, kuten aiemmin direktiivissä, on englannin "repository", ranskan "archive ouverte" käännetty "tietovarastoksi". Tämä on virhe. Tietovaraston ("datalager", "data warehouse", "entrepôt de données") sisältö on integroitua, mitä tässä ilmeisestikään ei edellytetä. Sikäli kuin terminologiaan on myöhäistä puuttua, tulee tämä merkitysero ottaa huomioon lainsäädännöstä viestittäessä. Ruotsinkielisen version käänös "register" on onnistuneempi, mutta saattaa johtaa ajattelemaan pelkkää tietovarantojen luetteloa itse varantojen sijasta.

Heikkinen Pekka
Kansalliskirjasto - Pekka Heikkinen, lakimies, Kansalliskirjasto